

ความจำเป็นต้องมีการปฏิรูปศาสนา

โดย พระไพศาล วิสาโล

ศาสนาที่แท้ย่อมช่วยให้เกิดความสุขสงบในจิตใจ แต่ในโลกที่เต็มไปด้วยสิ่งปรวนแปรทางวัตถุและความสนุกสนานบันเทิงที่ได้มาโดยฉับพลัน ความสุขสงบในจิตใจกลับเป็นสิ่งที่หาได้ยาก ผู้คนเป็นอันมากเชื่อว่าเงินตราและสิ่งเสพจะทำให้มีความสุข แต่แม้จะมีเงินมากเท่าไร ก็หาได้มีความสุขเพิ่มขึ้นไม่ เคยมีการวิจัยในสหรัฐอเมริกาโดยสอบถามผู้คนที่ว่าจะช่วยให้เขามีความสุขมากขึ้น

คำตอบก็คือมีเงินมากขึ้น แต่เมื่อมีเงินมากขึ้น ก็พบว่าชีวิตก็ไม่ได้มีความสุขมากขึ้นเลย อาจเป็นทุกข์กว่าเดิมด้วยซ้ำ ความทุกข์ท่ามกลางความมั่งคั่งนี้เอง ที่ทำให้ผู้คนจำนวนมากขึ้นตระหนักว่าศาสนาอาจเป็นคำตอบได้ แต่ศาสนาเป็นอันมากก็ไม่สามารถให้ความสงบอย่างที่ต้องการได้ ส่วนหนึ่งเพราะไปคิดยึดกับประเพณีและรูปแบบ ซึ่งเป็นเพียงเปลือกนอกของศาสนา จนละเลยบทบาทที่สำคัญกว่าอันได้แก่ การบำบัดความทุกข์ทางจิตวิญญาณ ยิ่งกว่านั้นสถาบันศาสนาจำนวนไม่น้อยก็กลับถูกอิทธิพลของลัทธิบริโภคนิยมครอบงำจนไม่เป็นที่ศรัทธา นับถือของผู้คน

หากลัทธิบริโภคนิยมสามารถตอบสนองความต้องการทางจิตวิญญาณได้ ศาสนาก็ไม่มีความจำเป็น แต่ลัทธิบริโภคนิยมได้พิสูจน์ตนเองว่าไม่สามารถบำบัดทุกข์ของมนุษย์ได้อย่างแท้จริง ซ้ำกลับสร้างความทุกข์ให้เพิ่มพูนขึ้น ดังนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ศาสนาจะก้าวเข้ามาเป็นทางเลือกให้แก่มนุษย์ในยุคโลกาภิวัตน์ ศาสนาใหญ่ๆ ของโลกในเวลานี้มีศักยภาพที่จะทำเช่นนั้นได้ แต่นั่นหมายความว่าศาสนาดั้งเดิมเหล่านี้จะต้องมีการปฏิรูปตนเองให้ปลอดพ้นจากการครอบงำของบริโภคนิยม และสามารถที่จะกลับไปหาแรงบันดาลใจทางด้านจิตวิญญาณที่ศาสดาทั้งหลายได้วางรากฐานไว้ แล้วนำกลับมาถ่ายทอดให้แก่มนุษย์ในยุคนี้ได้อย่างสมสมัยโดยไม่ติดกับอดีต

ขณะเดียวกันก็ควรเรียนรู้จากศาสนาใหม่ ซึ่งมีความยืดหยุ่นและฉับไวในการตอบสนองความต้องการของผู้คนได้มากกว่า อย่างไรก็ตาม ศาสนาใหม่นั้นมีแนวโน้มที่จะล่องลอยเช่นเดียวกับศาสนาเก่า จนขาดชีวิตชีวาและขาดพลังในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเอง ดังนั้น จึงต้องพร้อมที่จะปฏิรูปตนเองอยู่เสมอด้วย

แม้ว่าบทบาททางด้านจิตวิญญาณของศาสนาจะเป็นสิ่งสำคัญในยุคโลกาภิวัตน์ แต่ก็ต้องไม่ละเลยความต้องการ

ทางด้านวัตถุและสังคมของมนุษย์ บทบาททางจิตวิญญาณ ต้องไม่แยกจากบทบาทสังเคราะห์ทางด้านวัตถุและสังคม เพราะความผาสุกทางด้านจิตวิญญาณนั้นสัมพันธ์อย่างยิ่งกับความผาสุกทางวัตถุและสังคม ปรากฏการณ์ใน 3 ทศวรรษที่ผ่านมาได้ชี้ให้เห็นว่าการตอบสนองความต้องการทางวัตถุเป็นปัจจัยสำคัญของความสำเร็จของกลุ่มศาสนา เป็นอันมาก ไม่ว่าจะขบวนการเคร่งจารีต หรือขบวนการศาสนาใหม่ ความจริงศาสนาในอดีตได้มีบทบาททั้งด้านวัตถุ สังคม และจิตวิญญาณ โดยไม่แยกจากกัน

การแยกบทบาททางด้านจิตวิญญาณให้แก่ศาสนาและบทบาททางวัตถุและสังคมให้แก่สถาบันทางโลก เป็นสิ่งที่เพิ่ง เกิดขึ้นในยุคหลังนี้เอง การกลับมาของศาสนาในปัจจุบันแยกไม่ออกจากการกลับมาของแนวทางแบบองค์รวมดังได้ กล่าวมา ในทำนองเดียวกันอนาคตของศาสนาที่อยู่ที่ว่าจะให้ ความสำคัญแก่การตอบสนองความต้องการของมนุษย์ อย่างเป็นองค์รวมได้มากน้อยเพียงใด

ทั้งหมดนี้เป็นภารกิจที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน การแพร่สะพัดของลัทธิบริโภคนิยมในสังคมไทย ปัจจุบันมิใช่จะอะไรอื่น หากเป็นสิ่งบ่งชี้ถึงความล้มเหลวของพุทธศาสนาในการตอบสนองความต้องการทางจิตใจของ ผู้คน แน่แน่นอนว่าการคล้อยตามบริโภคนิยมอย่างที่วิวัฒนาการไม่น้อยกำลังทำอยู่ในปัจจุบัน มิใช่ทางออกที่พึง ประสงค์

ทางออกสำหรับพุทธศาสนาจักต้องเริ่มต้นจากการปฏิรูปสถาบันสงฆ์ ทั้งด้านการปกครองและการศึกษา เพื่อ สนับสนุนให้พระสงฆ์เป็นผู้นำในทางจริยธรรมและสามารถชี้แนะผู้คนให้เข้าถึงความสงบสุขภายในท่ามกลางความผัน ผวนไม่แน่นอนของกระแสโลกาภิวัตน์ ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้พระสงฆ์เป็นผู้นำทางสติปัญญาให้แก่ชุมชนในการ แก้ไขปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ อนุรักษ์สภาพแวดล้อม และสร้างความสามัคคีกลมเกลียว บทบาทดังกล่าวเป็น สิ่งจำเป็นอย่างมากในการนำธรรมะกลับมาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตผู้คน และช่วยฟื้นฟูศาสนาให้กลับมามีความสำคัญ ต่อสังคม

แต่นอกจากการปรับปรุงสถาบันสงฆ์แล้ว สิ่งที่ต้องทำควบคู่กันก็คือการฟื้นฟูหลักธรรมทางด้านโลกุตรธรรม ซึ่งจะ ช่วยให้เกิดอิสรภาพและความสุขภายในอย่างแท้จริง ที่แล้วมาหลักธรรมดังกล่าวถูกละเลยไป จนผู้คนเข้าใจว่าพุทธ ศาสนาสอนแค่ "ทำดี ละชั่ว" เท่านั้น ทั้งๆ ที่การทำดีให้บริสุทธิ์เป็นอีกด้านหนึ่งของพุทธศาสนาที่มีความสำคัญอย่าง ยิ่ง นี่คือนิคมิตทางจิตวิญญาณที่หายไปจากคำสอนกระแสหลักของพุทธศาสนาในปัจจุบัน

จนท่านพุทธทาสภิกขุต้องย้ำแล้วย้ำเล่าว่า "นิพพานที่นี่ เคี้ยวนี้" เป็นสิ่งที่ทุกคนควรพยายามเข้าถึงให้ได้ ทั้งพระและ มฆราวาส เช่นเดียวกับการทำงานด้วย "จิตว่าง" แต่สภาวะดังกล่าวจะเข้าถึงได้มิใช่ด้วยการอ่านหรือการคิด หากด้วย การปฏิบัติ การฟื้นฟูสมาธิภาวนาให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาและวัฒนธรรมไทย ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้โดยง่าย จึงเป็นสิ่งสมควรสนับสนุนกันอย่างจริงจัง

อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมให้ผู้คนมีสำนึกต่อส่วนรวม และช่วยกันสร้างสรรค์สังคมให้ดีขึ้น ก็เป็นบทบาทอีกด้าน หนึ่งของพุทธศาสนาที่จะมองข้ามไปไม่ได้ ที่จริงนี่เป็นหลักการที่สำคัญของพุทธศาสนา แต่ถูกละเลยไปเช่นกัน จน ผู้คนจำนวนไม่น้อยเข้าใจว่าพุทธศาสนาเป็นเรื่องส่วนบุคคล ไม่เกี่ยวกับสังคม เหมาะสำหรับผู้ต้องการหลีกเลี่ยงจาก สังคม ความคิดเช่นนี้ทำให้พุทธศาสนาถูกตีกรอบให้แคบลง และนับวันจะตกอยู่ในวงล้อมของบริโภคนิยม

ท่ามกลางความเสื่อมโทรมของสังคมและความทุกข์ยากของผู้คน การรื้อฟื้นหลักธรรมคำสอนเกี่ยวกับจริยธรรมทาง

สังคัม เป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้พุทธศาสนาในเมืองไทยมีพลังในการสร้างสรรค์สังคัม และบำบัดความทุกข์ของผู้คน
ทั้งในทางวัตถุและจิตใจ ดังที่ได้เคยมีบทบาทในอดีตมาแล้ว โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำ ต่อเมื่อพุทธศาสนาสามารถ
ปฏิรูปตนเองจนสามารถตอบสนองความต้องการของผู้คนทั้งทางวัตถุ สังคัม และจิตใจ พุทธศาสนาถึงจะเป็นคำตอบ
ของผู้คนและมีอนาคตสดใสในยุคโลกาภิวัตน์